

Ispánovics Csapó Julianna

KOMMUNIKÁCIÓS KULTÚRA ÉS TRANSZLINGVISZTIKA EURÓPÁBAN

Nemzetközi konferencia – Marosvásárhely

Communicational Culture and Translinguistics in Europe

2011. május 27–28., Marosvásárhely. Cultura Comunicațională și Relații Translingvistice în Europa. 27–28. mai 2011., Tîrgu-Mureș. Communication Culture and Interlinguistics in Europe. 27–28. May 2011, Tîrgu-Mureș.

Van-e a mai Európának saját/sajátos kommunikációs kultúrája? A nyelvi sokszínűség, a kulturális sokféleség, a multikulturalizmus, a másság elfogadásának és megbecsülésének a korában egyre sürgetőbb választ adni, megoldást találni arra az egyre gyakrabban felmerülő kérdésre, problémára, milyen nyelven akarunk, tudunk kommunikálni? Van-e egy olyan saját kulturális, nyelvi hagyománya az európai embernek, amely „akadálymentesíti” egymás megértését?

Szükségünk van-e „korunk latinjára”, az egyre nagyobb teret hódító, egyégségitő tendenciát mutató angol nyelvre s a vele együtt beépülő „globalizáló” kultúrára? Hasznosabb-e az Osztrák–Magyar Monarchia hagyománya által kínált többnyelvűségi, multikulturális modell? A fenti kérdéskörök erővonalai mentén fogalmazódtak meg a marosvásárhelyi konferencia szakmunkái.

A felkínált válaszok egy része arra a végkövetkeztetésre jut, Európa tradicionális kommunikációs kultúrája ma is működik. A soknyelvűség/többnyelvűség hagyománya kultúránkban lépten-nyomon tetten érhető.

Egyrészt szépirodalmi szövegek épülnek erre. Mikszáth Kálmán, Gion Nándor, Juhász Erzsébet, Vasagyi Mária textusaiban a Monarchia-hagyomány, -mítosz, -modell mindent behálózó szövegszervező elv. Molter Károly, Majtényi Mihály, Herceg János, Bordás Győző, Vasagyi Mária csatornaregényeiben a Monarchia-nosztalgiaát megjelenítő polgárságmítosznak és a Ferencsatorna szövegmátrixának a többnyelvűség a kulcsszava. A soknyelvűség, a multikulturalizmus a hívószava a hetvenes–nyolcvanas évek Symposium-nemzedékei által preferált tengermetafora „jugómítosznak”, a Monarchia-tudatból eredeztetett „multikulturális jugoszlávság” eszméjének.

A soknyelvűség másrészt népréteget, etnikai identitást formáló asszimilációs erő, amint ezt a magyarországi zsidó értelmiség alakulástörténete példázza. Az

1790 és 1918 közötti időszak négy nemzedékén át a jiddis nyelvet használó magyarországi zsidó értelmiségiből előbb német, végül magyar nyelven beszélő polgár lesz. A XIX. század második felében működő zsidó származású magyar orientalisták a zsidó/jiddis és az arab nyelv, kultúra felől indulnak, zsidó értelmiségi körökben előbb németül, később magyarul publikálnak.

A soknyelvűség végül kulturális identitást kialakító, fenntartó tradíció. Olyan nyelvi jelekbe kódolt tudásanyag, amely akár a frazeológia, a retorika, a sajtó, a televízió vagy éppen az anekdota közvetítette kulturális hatások felől is elérhető és hasznosítható.

Hogy mit hoz a jövő kommunikációs téren, azt, egyes vélemények szerint, a kommunikációs szándék határozza meg, nem kevésbé a szabad nyelv- és identitásválasztás lehetősége. S hogy milyen szándék motiválja a beszélőt, azt befolyásolja az a tudat is, mely szerint a nyelv identitást is jelöl, az identitás pedig a választott életstratégia részeként működik. Az aktuális életstratégia pillanatnyilag a globalizálódó Európa irányába leng ki, s nyitott kérdés, meddig ellensúlyozza ezt az a vélekedés, hogy a többnyelvűség minőségi választás, kulturális, gazdasági előny.

A konferencia előadói az uniós nyelvi jogokat is érintették. Felmerült a kérdés, garantálja-e valóban minden nyelv szabad használatát az uniós joggyakorlat és -szabályozás a nyelvek versenyében/versenyeztetésében. A válaszkísérletek két irányba mutatnak. Ha adott a szabad nyelvválasztás lehetősége, akkor megnövekszik a fordítás- és tolmácsoláskultúra, a kreatív anyanyelvfejlesztés és a nyelvi revitalizáció jelentősége. Ha a válasz nem, akkor a jövő nyelvstratégiájának lehangsúlyosabb pontja az idegennyelv-oktatás és a modern, audiovizuális kommunikációs technikák megfelelő alkalmazásának a képessége.

Egy többnyelvű közegben az eredményes kommunikáció titka a jó fordítás. A fordítói szándéknak az a megvalósulása, milyen mértékben sikerül megfeleltetnie az adott szöveget az aktuális kulturális, ideológiai elvárásoknak, műfordítás esetében az irodalmi kánonnak is. A fordításelmélettel foglalkozó előadások, akár a hivatalos vagy szakfordítás, akár a műfordítás, akár a tolmács személyisége felől közelítve, egyetértettek abban, a nyelvi fordítás mindig identitás- és kultúrafordítás, a szöveg mögötti sokféle világ interpretálása, értelmezése. Így válik a fordítás kommunikációvá, együttélő hagyományok dialógusává, megnyitva a teret a kultúrafrissítés és -fejlesztés lehetősége előtt.

A kreatív anyanyelvfejlesztés személyiségközpontú oktatást kíván meg. Az óvodai években megkezdett értő olvasásra nevelés a felnőttkori anyanyelvmegeőrzés támpontja. A kisebbségeket is érintő probléma a konferencián felmerülő másik kérdés, a nyelvi revitalizáció jelensége. Lehet-e visszafordítani a nyelvcsere-t? Milyen módszerekkel kerülhető el a nyelvromlás, hogyan erősíthető

meg a különféle nyelvi, kulturális hatások következtében leépülő anyanyelv? Visszafordítható-e mindez anyanyelvápolással?

A globalizálódó Európa árnyékában úgy tűnik, megállíthatatlan az angol nyelv egységesítő tendenciája. A konferencia végkicsengését tekintve nem is ez a cél. Hatékonyabbnak tűnik a helyi kulturális, nyelvi hagyomány erősítése, ezzel párhuzamosan az idegennyelv-oktatás módszereinek, eljárásainak, hatékonyságának a fejlesztése.